

ВСТУП

Дослідження проблематики смертної кари у контексті київського християнства, його особливостей, з моральної точки зору, є актуальною темою сьогодення. Адже заглиблення у джерела староруського письменства є цінною спробою ідентифікувати власну культуру, на основі якої утворилося самобутнє київське християнство. Тематика смертної кари, ставлення до неї різних народів турбувало багатьох вчених та дослідників. Свої оцінки даної теми висловили і українські автори у своїй писемній спадщині. До деяких зразків староруського письменства звертаємося і ми, щоб у руслі морального богослов'я розглянути проблематику смертної кари у Київській Русі у домонгольський період.

Тому, торкнувшись народної культури, яка відображена у християнській літературній традиції, стає очевидним, що тисячолітня культура русичів є унікальною, самостійною, а не калькованою з Візантії, чи принесеною християнством. Бо світогляд суспільства змінюється повільно, навіть якщо різко змінюється побут і відбувається заміна релігії. Мета даного дослідження – аналіз культурної спадщини наших предків русичів та висвітлення на цій основі їх моральних аспектів. Очікуваним результатом праці буде окреслення основних позицій русичів стосовно смертної кари.

Новизною цього дослідження буде відкриття того, що моральність дохристиянських русичів у своїх традиціях та звичаях була наближеною до християнських ідей, а з прийняттям християнства стала близькою до євангельських ідеалів.

Актуальним в сучасності є показати несумісність смертної кари з духовністю наших предків у час, коли світове суспільство є розділене в поглядах щодо питання суворого покарання злочинців. Тому, використовуючи староруське письменство та зібравши відповідні дані про наших предків – духовність, релігійні вірування та побут – спробуємо відобразити їхнє ставлення до життя та смерті. А також відповісти на питання: «Чому не сприймалася смертна кара у Київській Русі?»

Дану працю ми поділимо на два розділи. У першому розділі – «Смертна кара у початковий період християнізації Київської Русі» – спробуємо проаналізувати язичницькі вірування, ставлення до життя і смерті, явище родового права, у якому смертної кари не було, але була кровна помста та ритуальне вбивство, що дозволить відкрити особливості та ментальність древніх русичів. Такий аналіз є необхідний для висвітлення моральної проблематики смертної кари в період домонгольської доби, та послужить базою для показу факторів, які сприяли входженню християнства та творенню київського богослов'я, котре проповідувало, що життя і смерть є даром Божим і йому належить карати чи милувати злочинця.

У другому розділі, який має назву «Смертна кара у добу Володимира Великого», ми зосередимо свою увагу на входженню християнства за князя Володимира Великого і пов'язані з цим різні зміни, як позитивні – християнські, так і негативні щодо розуміння смертної кари, з моральної точки зору – культурно-візантійські.

Звичайно, що це дослідження не претендує на повне висвітлення поставленої

проблематики, але спробую торкнутися найважливіших та найяскравіших свідчень староруського письменства та допоміжних історичних джерел домонгольського періоду. В основному у цьому дослідженні джерелами для даної праці служитиме староруське письменство, зокрема «Літопис Руський», який колись належав Іпатіївському монастирю і тому в науці цей літопис має назву Іпатський або Іпатіївський. Цей літопис ділять на три частини, які були видані окремими частинами під назвами: «Повість врем'яних літ», «Київський літопис» та «Галицько-Волинський літопис». Складним є питання створення літописного зведення, як і питання про те, коли і як постала кожна з частин літопису. Дослідники літописів вважають, що найраніше зведення літописних матеріалів різного характеру і походження постало в Києві у 996-997 роках. Його склала, мабуть, група світських та духовних осіб із оточення Володимира Святославича. Також у праці використовуватиму як джерело зібрання творів староруського письменства, який уклали доктор історичних наук А. Кузьмін. і професор історичних наук А. Карпов під назвою – «Златостзуй», «Киево-Печерський патерик», «Поучення» Володимира Мономаха. Всі ці джерела містять детальний опис подій з життя дохристиянської та християнізованої Київської Русі, тому найкраще дають можливість прослідкувати за мораллю русичів у період домонгольської доби та їх специфікою розуміння кари. Для того, щоб бути об'єктивним у висловленні поставлених перед собою завдань вибраної теми, ми спиратимемося на тексти староруського письменства у дослідженнях істориків та богословів.

ВИСНОВКИ

У сучасності в Україні діє мораторій на застосування смертної кари. Її було замінено на довічне ув'язнення. У ЗМІ цей закон пояснюють як гуманістичні впливи, переважно західного суспільства. Але не згадується нічого у пресі, телебаченні про те, що збереження життя злочинцеві, пошанування його гідності як людини має своє глибоке закорінення не лише у Євангелії, але і у культурі нашого народу. Адже культура нашого народу, парафразуючи святоотцівське твердження «християнська ще до хрещення». Прикладом цього є староруське письменство в якому знаходимо численні свідоцтва «гуманного» ставлення русичів до злочинців. Зокрема це чітко виражено у «Поученні» Володимира Мономаха. Тому важливим у цій праці є розкриття ставлення русичів до смертної кари.

Завершуючи дослідження, підсумуємо коротко те, що було сказано у цій праці. Отож, на початку нашої праці ми поставили собі за мету дослідити основні аспекти ставлення русичів до смертної кари у світлі морального богослов'я. Для кращого розкриття основних моральних принципів наших предків-русичів, а пізніше київського християнства, ми поділили працю на два розділи: у першому – спробували виявити ставлення русичів до смертної кари в дохристиянську добу. У цьому розділі ми торкнулися їх моральних поглядів у світлі культурології та язичницького світогляду. Це дозволило нам показати культурний фундамент, на якому зросло християнство із своєю неповторністю та богослов'ям, яке не було калькою Візантійського, а утворило самобутнє київське християнство. У другому розділі ми спробували показати позитивні впливи християнства на культуру русичів та відмову від візантійської форми карного законодавства, яке застосовувало смертну кару щодо злочинців. У цьому розділі ми намагалися показати специфіку розуміння смертної кари християнізованими русичами, які у своєму київському богослов'ї витворили тезу, що кара смертю належить Богові, а значить не людині, бо

лише Господь є володарем життя і смерті. Сягнувши глибин давньоруської культури і специфіки київського християнства, ми спробували відкрити для загалу гуманістичні позиції русичів з морального погляду, а саме – відсутність смертної кари у законодавствах Київській Русі у домонгольську добу. Також намагалися простежити, чому саме у Київській Русі сформувалася така позиція щодо злочинців. Як свідчать літописні та правові згадки цієї доби, це впливає з родового менталітету та переростає у племінні відносини, а з часом – у державний устрій, і все це фіксується у збірниках норм давньоруського права – “Руській Правді”. Тому у праці необхідним було показати прикмети руського населення передхристиянської Русі, бо це склало підґрунтя, на якому формувався характер християнства Київської Русі, а також її державне законодавство.

Використовуючи староруське письменство та зібравши відповідні дані про наших предків (духовність, релігійні вірування, побут), ми намагалися відобразити їхнє ставлення до життя і смерті, а також відповісти на питання «Чому не сприймалася смертна кара у Київській Русі?»

Вартісним, але мало дослідженим є київське християнство, у якому знайшли своє вираження євангельські ідеали щодо пошанування людського життя, надання шансу злочинцеві на поправу, і це випереджує у часі європейські заклики щодо гідності людського життя та скасування смертної кари у державних карних законодавствах. Можливо, непомітним, але цінним елементом цієї праці є зруйнування стереотипів про те, що давньоруська культура примітивна або те, що вона не є самобутньою. Проводячи це дослідження, ми спробували показати цілком протилежне, а саме – культурний рівень наших давньоруських предків відмінний від стереотипів, які говорять, що русичі свій культурно-моральний розвиток отримали від Візантії разом з Володимировим хрещенням. Більшість літературних творів цієї доби так чи інакше пов’язані з утвердженням на Русі нової віри і збереглися пізніше в рамках християнської літературної традиції. Тому, сягнувши до неї, можна зауважити зустріч трьох напрямів: руського звичаєвого права, християнського євангельського ідеалу та візантійської суворости.

Застосовуючи у праці історично-аналітичний метод, вдалося частково розкрити питання смертної кари у Київській Русі. Цей метод послужив також ключем до з’ясування багатьох незрозумілих моментів з історії наших предків та допоміг спростувати думки різних авторів, які часом некритично підходять до пояснення феномену смертної кари у Київській Русі.

Розглянувши моральні аспекти смертної кари та культурогенези Київської Русі, можемо ствердити, що на конкретному прикладі русичів людина прагне творити добро і відчуває докори сумління за скоєне зло. Люди називають це почуття голосом совісти або моральним законом. У русичів прояви цього внутрішнього морального закону чітко видно зі ставлення до злочинця. У київському християнстві втілилися Христові слова, які у моральному богослов’ї називають золотим правилом поведінки «Поводься з іншими так, як ти хотів би, щоб поводитися з тобою».

Звичайно, це дослідження не претендує на цілковите висвітлення зазначеної у титулі теми, тому сфера моральних аспектів та київського християнства, зокрема ставлення до смертної кари, потребує подальших детальніших досліджень.

Вступ	3
Розділ 1. Смертна кара у початковий період християнізації Київської Русі	
1.1. Смертна кара і родове право.....	6
1.2. Кровна помста та ритуальне вбивство.....	13
1.3. Ставлення русичів до смерті та загробного життя.....	20
Розділ 2. Смертна кара у добу Володимира Великого	
2.1. Прийняття християнства та зміни світогляду русичів.....	30
2.2. Впливи візантійського права на запровадження смертної кари у Київській Русі.....	37
2.3. Специфіка розуміння смертної кари у Київському християнстві.....	45
Висновки.....	54
Список використаної літератури.....	57